

Titel: Christelige Taler

Citation: "Christelige Taler", i *Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K10*, udg. af Niels Jørgen Cappelørn; Joakim Garff; Johnny Kondrup; Alastair McKinnon, Søren Kierkegaard Forskningscenteret 2004 . Onlineudgave fra Søren Kierkegaards Skrifter: <https://tekster.kb.dk/text/sks-ct-txr-shoot-idf6f2a6aa-f2a4-4932-86e7-7389d63e5708.pdf> (tilgået 02. maj 2024)

Anvendt udgave: Søren Kierkegaards Skrifter, Bd. K10

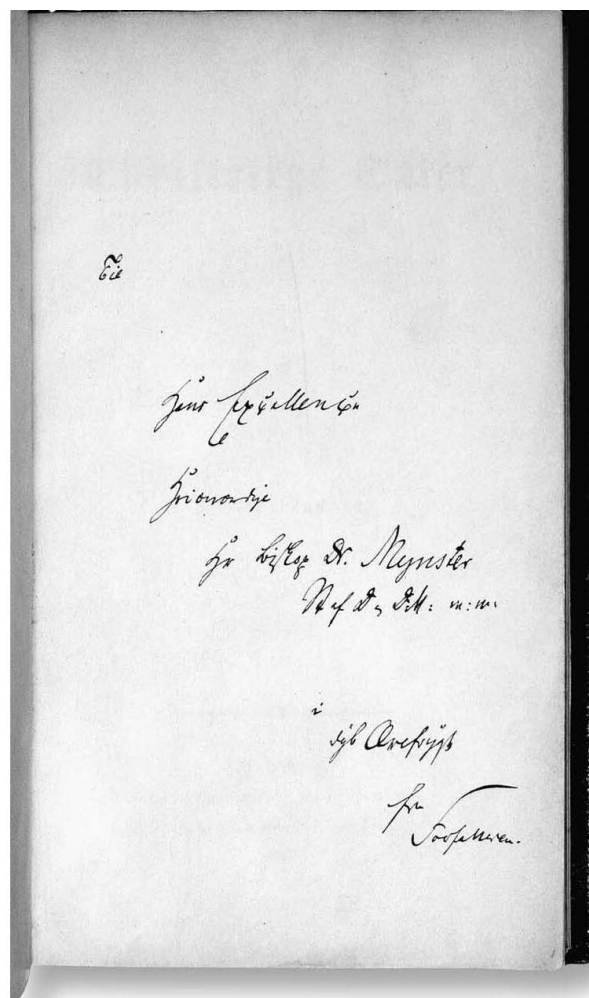
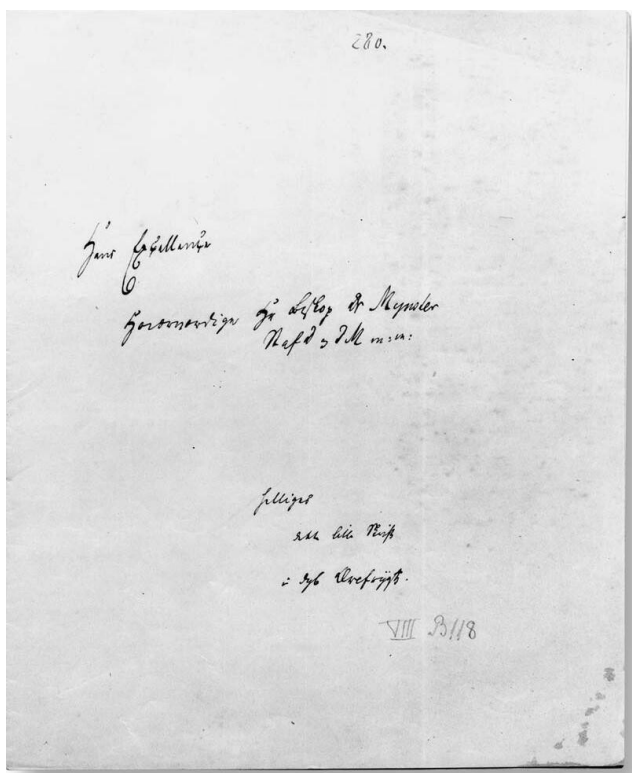
Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. [Læs CC0-erklæringen](#)

Korrekturksemplet

Der er til CT bevaret en næsten komplet førstekorrektur (ms. 7). At der er tale om en førstekorrektur, kan strengt taget ikke bevises, men korrekturernes omfang* og antallet af korrektioner synes at udelukke, at det skulle dreje sig om materiale fra en senere korrekturfase.

I forbindelse med korrekturlæsningen af *Enten – Eller* og *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* hjalp henholdsvis J.F. Giødwad og Israel Levin til med korrekturlæsningen.* Af korrekturen til CT fremgår det, at den er ført i to forskellige hænder, og ud over SKs håndskrift lader sig atter Israel Levins identificere. Levins indgreb er foretaget med en noget tykkere streg end SKs, og der er en lille overvægt i antallet af Levins markeringer i de to første afdelinger, mens det forholder sig omvendt i de to sidste.

Som det så ofte er tilfældet, fortsætter arbejdet med en tekst efter SKs indlevering af trykmanuskriptet til Bianco Luno, og korrekturen til CT bærer da også præg af en ganske omfattende redaktion. Korrektionerne spænder over rettelser

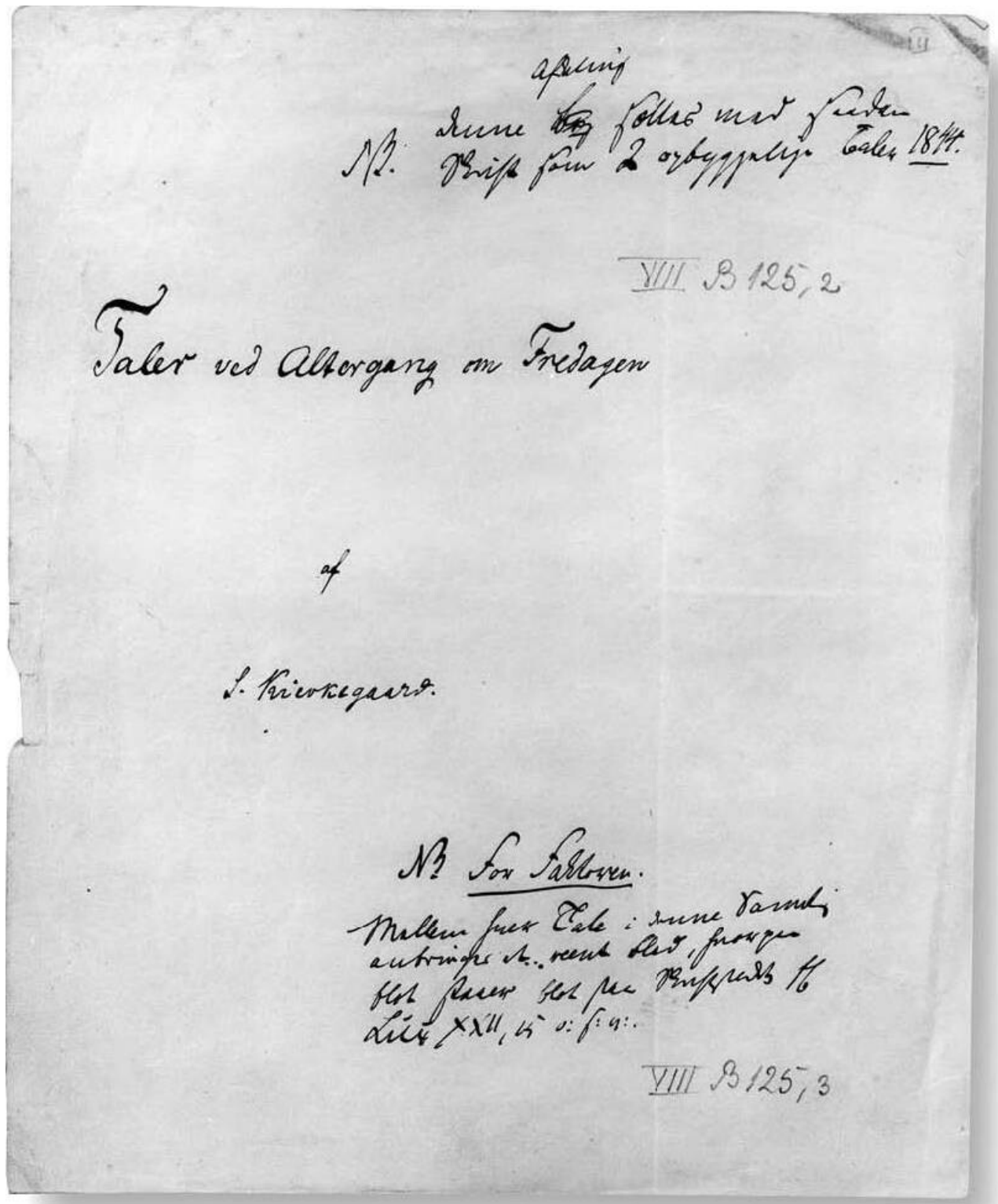

11. Ms. 4.7.3, bl. [1r], og gaveeksemplaret til biskop Mynster med den næsten ordrette gentagelse af dedikationen fra ms. 4.7.3

af mere banale sætterfejl, som fx omvendte bogstaver, udbedringer af sætterens fejllæsninger af enkeltbogstaver og hele ord, tilføjelser og sletninger af tekst samt omformuleringer af større og mindre passager. Der er stort set rettelser på samtlige sider i den del af korrekturen, der er bevaret, ligesom frekvensen af rettelser er så godt som ensartet hele vejen igennem.

Man kan notere sig, at Israel Levin står for størstedelen af interpunktionsrettelserne, og at SK i langt de fleste tilfælde tager sig af layoutet med angivelse af manglende eller fejlagtigt placerede blanke linjer, skillelinjer og titler ved arksignaturer. Både Levin og SK markerer ændringer af små og store bogstaver,

angiver sætteranvisninger og påpeger typografiske forhold som fx manglende eller fejlagtig spatiering (i SKS gengivet med kursiv). Langt de fleste teksttilføjelser, omformuleringer og sletninger af ord, sætninger eller hele passager er foretaget af SK. Dog er nogle tilføjelser indført af Levin, således ordene i første afdeling: »kan (...) Christne« (SKS 10, 33,30-34) og: », hvad (...) selv.« (SKS 10, 51,29-30); i tredje afdeling: »blive (...) lettere at« (SKS 10, 226,7-8), og: »have (...) Mange« (SKS 10, 244,8) samt: »ikke (...) Du« (SKS 10, 245,23-24). I fjerde afdeling er ordene: »ogsaa (...) Fyldest« (SKS 10, 274,7) ligeledes tilføjet med Levins hånd. Disse rettelser er foretaget med renskriften og udgør dermed tekst, der er blevet oversat under sætningen. Der er imidlertid også eksempler på, at rettelser, der afviger fra renskriften, er indført af Levin. Ordene: »thi den Christne beder om det daglige Brød« (SKS 10, 26,27) er i renskriften spatieret, men i korrektoren har Levin bedt om, at spatieringen bortfalder med undtagelse af ordet 'beder'. Et lignende tilfælde findes i tredje afdelings anden tale, hvor Levin gør opmærksom på, at spatieringen af passagen »Han (...) til:« skal bortfalde, mens det efterfølgende: »han forlod det Visse og valgte det Uvisse« beholder sin spatiering (SKS 10, 192,24-28). Ud for dette afsnit har SK med blyant skrevet et »NB«, der med blæk er streget over, angiveligt af Levin, da han skriver sætteranvisningen.* I første afdelings første tale har Levin endvidere ændret formuleringen: »Han troer, at et Menneske deri er forskjellig fra Fuglen, at han kan leve af ligesaa lidet, men at han ikke kan leve 'af Brød alene'« til: »Han troer, at et Menneske ikke deri er forskjellig fra Fuglen, at han ikke kan leve af ligesaa lidet, men deri at han ikke kan leve 'af Brød alene'« (SKS 10, 27,30-32). At der i disse tilfælde er tale om korrektioner foretaget efter SKs diktat, kan der næppe herske tvivl om.

12. Ms. 6.5, bl. [2r]. Renskrift af titelbladet til »Fjerde Afdeling«

Korrektionerne fra SKs egen hånd er til tider udbedringer af sætterens fejllæsninger i forhold til renskriften. Således retter han i indholdsfortegnelsen til første afdeling ordet »Selvpligtens« til »Selvplagelsens« og »Tøilesløshedens« til »Trøsteløshedens« (SKS 10, 17,8-9). I den indledende »Bøn« retter han »Sandheden« til »Sundheden« (SKS 10, 19,6), og i samme afdelings fjerde tale rettes »den fromme Christne« til »den fornemme Christne« (SKS 10, 63,25).

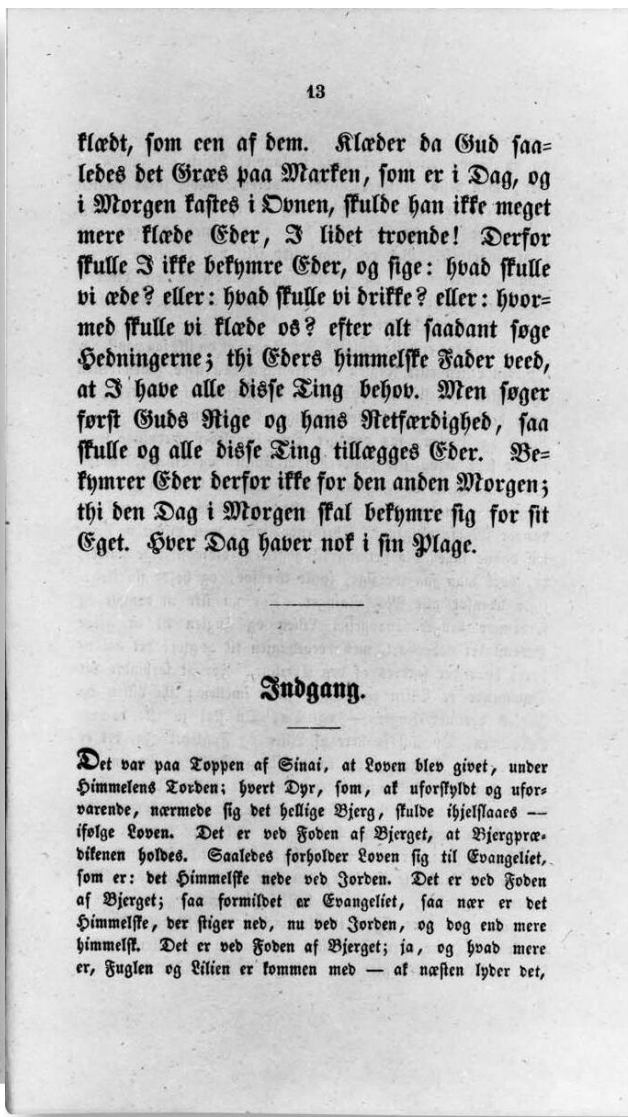
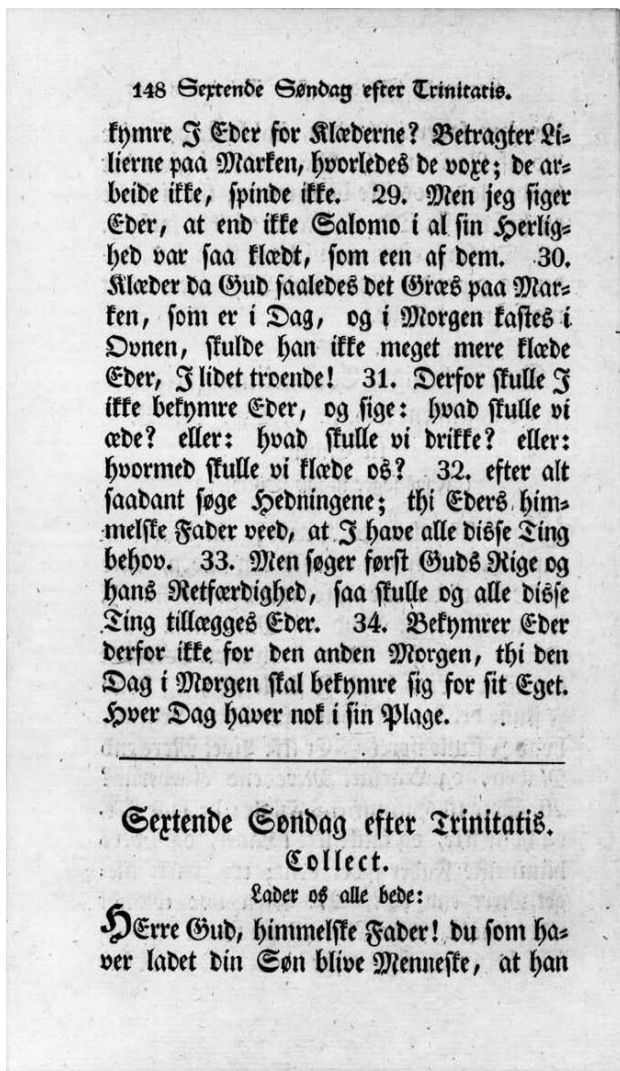
Men nok så ofte er de af SK foretagne korrekturindgreb ikke tilpasninger efter renskriften, men omformuleringer eller stilistiske justeringer af teksten. Formuleringen: »at han sluttende fra at Landet jo er christent til« rettes til: »at han fra at Landet jo er christent sluttede til« (SKS 10, 23,31-32), og ordene »Gud har ikke Noget mod,« (SKS 10, 41,5) er en tilføjelse i korrektoren. Et eksempel på et indgreb af mere semantisk karakter er SKs ændring af udtrykket »en Forsamling af feige, frygtagtige Mennesker« i slutningen af tredje afdelings sjette tale, hvor »feige« erstattes med »verdsligsindede« (SKS 10, 239,31).

På opslaget s. 40/41 i anden afdeling (SKS 10, 136,29-138,22) har SK skrevet en længere passage nederst

på s. 41 (se illustration 15). Tilføjelsen, som er indvist sidst i andet afsnit med en medfølgende bemærkning om, at den ikke skal spatieres, lyder: »Naar saa det Første er gjort, naar det er gjort indlysende at det, at et Menneske bliver svag, indefter betyder, at Gud bliver stærk i ham:« (jf. SKS 10, 138,3-5). Det er Levin, der med en bemærkning i venstre margin henleder sætterens opmærksomhed på, at tilføjelsen er placeret nederst på siden, hvilket igen kunne tale for, at Levin har gennemset (denne del af) korrektoren, efter at den har været gennem SKs hænder. Man bemærker derudover, at førstetrykkets komma efter »indlysende« ikke har sit forlæg i SKs korrekturrettelse, ligesom udråbstegnet efter »Omverden« ikke har fundet vej til førstetrykket. Dette forhold kan skyldes en senere korrekturrunde.

SK sletter også tekst i korrektoren, som oftest for at smidiggøre tunge konstruktioner eller passager med redundans. Et eksempel er begyndelsen af tredje afdelings fjerde tale, hvor ordene », som Ordsproget siger, skulde flyve ham ind i Munden, at disse Beviser« fjernes efter det indledende »Han har ikke forlangt, at disse Beviser« (SKS 10, 211,7).

Af mere banale indgreb kan nævnes rettelser af sætterens fejllæsninger, fx flere steder af præpositionsforbindelsen 'hos Gud' til det korrekte 'for Gud', ortografiske justeringer af typen 'beskæftigede' til 'beskjeftigede' og udskrivning af tal, fx af »70« til »halvfjerdsindstyve«. Desuden forekommer hyppige stilistiske indgreb i form af ændringer af interpunktion, sletning af et stort antal citationstegn, fx omkring ord som 'imorgen', 'Idag' og 'den næste Dag' i første afdelings sjette tale samt et betydeligt antal ændringer til stort begyndelsesbogstav i pronominer som 'hans' og 'ham' i det meste af fjerde afdeling, navnlig i tredje og femte tale.

13. Forordnet Alter-Bog for Danmark, Kbh. 1830, s. 148, og CT, første afdeling, s. 13

Korrektoren vidner desuden – ligesom kladden og renskriften – om SKs interesse og opmærksomhed på ikke blot teksten, men også bogens opsætning og tilrettelæggelse. Indledningsvis har SK således tilføjet de manglende oplysninger om udgivelsessted, trykkeri og forlægger på første afdelings titelblad (SKS 10, 7,4-7)

og samme sted bemærket til sætteren angående placeringen af titelbladets tekst: »NB. Staaer ikke midt paa Siden«. Sætteranvisninger af denne type forekommer endvidere på første blad til fjerde afdelings første tale, hvor talens nummer, »I.«, bedes flyttet op før skriftstedsangivelsen, »Luc. XXII, 15« (SKS 10, 263,1-2). Ud over de allerede nævnte er der desuden typografiske anvisninger to steder i tredje afdeling (begge med Levins hånd). Det drejer sig om tredje tale, hvor der ud for ordene »at alle Ting maae tjene os til Gode - 'naar' vi elske Gud« (jf. SKS 10, 200,21) er anført: »NB. Alle Thema sættes med feed Skrift, som alle de tidligere, see f.E. S. 10 her lige foran. Ordet 'naar' spatieres istedet.« På s. [83] er der ud for det indledende skriftsted (1 Tim 3,16) til syvende tale i samme afdeling desuden skrevet: »NB. Dette Skriftsted sættes med Petit« (jf. SKS 10, 241,3-6). Endelig må det bemærkes, at SK først i korrektoren tilføjer dateringen af forordet til fjerde afdeling: »Febr. 1848.« (SKS 10, 261,7).

Gennemgangen af førstekorrektoren tegner et billede af, hvordan den overordnede arbejdsdeling mellem SK og Israel Levin synes at have været under korrekturlæsningen: Levin har først og fremmest tjekket manuskriptet i detaljer mod renskriften, sandsynligvis efter, at SK har benyttet korrektoren til at fortsætte sit arbejde med teksten, herunder dens layout. SKs blyantmarkeringer kunne tyde på endnu en gennemgang af korrektoren fra hans side, og der har desuden efter alt at dømme været tale om en fælles gennemgang, hvor SK har dikteret rettelser til Levin, evt. i forbindelse med en højtlesning af teksten. Dette fremgår af Levins korrekturrettelser uden forlæg i renskriften og af hans fremhævelser og præciseringer af SKs blyantskrevne typografiske anmærkninger.